

Pernata divljač našeg podneblja
Poljske koke - Phasianidae

U poljske koke koje su rasprostranjene u Bosni i Hercegovini spadaju: fazan, poljska jarebica, jarebica kamenjarka i prepelica

Piše: Velid Delić

Budući da su koke (Galliformes) u djelu prof. dr. Avde Sofradžije „Lovna divljač“ (strana 133-152) egzaktno opisane, pa pošto je pretpostaviti (nažalost) da knjiga nije doprla do većine naših lovaca, kojima je prvenstveno i namijenjena, nije naodmet da ovaj put i u našem glasilu poljske koke također budu prikazane.

Fazan - *Phasianus colchicus* L.
 Njemački: Jagdfasan

Poznato je da u našim lovištima ima više podvrsta fazana, a najviše križanaca između njih. To su obični fazan - *Phasianus c. colchicus* (mužjak nema bijelu ogrlicu), kineski - *Phasianus c. torquatus* (mužjak ima bijelu ogrlicu) i

čuperke perja na glavi „uške“), mongolski - *Phasianus c. mongolicus* (mužjak ima nešto širu ogrlicu, ali nama „uške“) i crni ili zeleni fazan - *Phasianus c. tenebrosus* (mužjak nije jarkocrvene boje već tamno metalnozelene, a ženka je hrdasto crna). Ženke drugih fazana međusobno se ne razlikuju, sve su zemljasto-smeđe boje s tamnim pjegama, što ih prilagodava tlu na kojem se kreću i gnijezde. Za razliku od neuglednih ženki, mužjaci su pokriveni šarenim, blještavim perjem koga mitare tokom avgusta i septembra zajedno sa ženkama i mladima.

Fazani su kod nas najbrojniji u lovištima Posavine. Staništa su im polja ispresijecana šumarcima, grmljem i živicama, rubovi šuma, livade, rudine, doline uz obale rijeka s mjestimičnim drvećem.

Odgovaraju im suha i propusna zemljišta. Za gniježdenja drži se ravničarsko-brežuljkastih predjela do 350 metara nadmorske visine. U posavskim lovištima parenje počinje sredinom marta, a završava se u aprilu. Poligamijski mužjak može oploditi od četiri do 10 ženki, ali u dobro uređenim i vodenim lovištima omjer spolova, u proljeće, održava se 1:4-6 u korist ženki.

Oplodena ženka koju mužjak napušta pravi gnijezdo u udubljenju tla, ovlaš ga oblaže suhim travkama i perjem. Gnijezdo je na zaklonjenom mjestu u ozimim usjevima, djeteliništima, livadama, niskom grmlju i živicama. Sredinom aprila do početka maja snese 10-18, najčešće 12-14 žučkastosivih do zelenkastih jaja (46,0 x 31,1 mm), težine 30-35 grama.

Nese ujutro, redovno svakog dana. Kada snese zadnje jaje, na njima leži 24 dana. Jutrom silazi s gnijezda zbog potreba za hranom i vodom. Izuzetno, ako je jutro kišovito, s gnijezda silazi predveče ili sutradan ujutro. Za to vrijeme letimično ga prekriva suhom travom. Poslije ispljivanja, kad se pilići u gnijezdu osuše, ženka ih vodi, traži i čeprka im hranu. U prvih desetak dana mladi se hrane isključivo insektima, crvima i mravljim jajima, a zatim postupno prelaze na biljnu hranu, vrhove mladih biljaka i nedozrelih žitarica i sjemenje. Uz ženku ostaju do osam sedmica. Dotle ih ona drži na okupu, grije ih i prima pod svoja krila, osobito za lošeg vremena i noću. Tokom tog vremena žive veoma skrovito, izbjegavaju čistine i rijetko kad možemo opaziti ženku s mladima do tog uzrasta. Tek u desetoj sedmici mladi dobro opernate, razvijaju ljetno perje i dostignu potreban stepen tjelesne temperature.

Iako su od tada potpuno samostalni u traženju hrane, skrivanju pred opasnosti i mogu dobro letjeti, ipak, još izvjesno vrijeme ostaju u blizini ženke i u predvečerje uzlijeću na drveće i zajednički noće. Najčešće su na okupu do potkraj ljeta. Nakon 16 sedmica, obično krajem septembra, poslije mitarenja, mladi postižu veličinu i boju perja odraslih. Otada žive u manjim grupama,

obično različitih spolova, sve do kraja zime. Spolnu zrelost dostižu već nakon nepune godine života, za 36-40 sedmica, a mogu doživjeti starost do sedam godina. Ali, činjenica je da se u lovištima rijetko kad odstrijele fazan stariji od tri godine. Ponekad se kod starijih ženki fazana, kojima su prestali djelovati spolni hormoni, pojavljuju šarene boje perja i neobično duži i špicast rep, slično mužjaku. Kod seciranja takvih primjeraka u periodu reprodukcije (lovište Mera) nisu nadena obilježja nijednog spola, pa se kao bespolni uklanjaju iz lovišta. Kod mužjaka starih tri godine na nogama je, iznad zadnjeg prsta, ostruga primjetno duža i oštrija, a kod još starijih i vidljivo savijene prema gore. Perje im je potpuno u svojim živopisnim bojama, rep je nešto širi sa 16-18 pera, te vidljivo duži i špicastiji od uobičajenog.

Fazani se hrane biljnom hranom kao što su zeleni vrhovi ozimih žitarica, djetelina i druge biljke, pupovima i šumskim bobicama, sjemenkama korova, sjemenjem i plodovima drveća i grmlja, zrnima mahunarki, sjemenkama žitarica i kukuruza, te životinjskom hranom - raznovrsnim insektima u svim fazama razvoja, crvolikim životinjama, malim žabama, puževima, gušterima, mladim poljskim miševima i drugim sitnim kičmenjacima.

Fazani u Posavini

Fazani uneseni u bosansku Posavinu krajem 19. vijeka najvjerovatnije su nabavljeni iz Češke i Mađarske. Spominje se i prva fazanerija u okolini Brčkog, na imanju bega Fadilpašića, koji je, inače, bio poznat kao veliki ljubitelj prirode i lova (sjećanje inž. Lj. Obradovića i zapisi dr. Osmana Firdusa i drugih). Od tog vremena fazani su se postupno širili Posavinom nastavljajući život i razmnožavanje u slobodnoj prirodi. Između dva rata lovili su se daleko manje nego nakon Drugog svjetskog rata kada su neke lovačke organizacije u našoj zemlji podizale fazanerije i popunjavale lovišta da bi se zadovoljilo sve veće interesovanje lova na fazane, jer je počelo naglo opadati brojno stanje poljskih jarebica i prepelica. Istovremeno, u nekim posavskim lovištima uspješno se razvijao inostrani lovni turizam s ponudom sitne divljači među kojom su dominirale poljske koke, naročito fazani.

Stoga je važno istaći da su fazani, pored prirodnog uzgoja u lovištima istočne Posavine već od početka šezdesetih godina 20. vijeka do kraja 1991. godine uzgajani u fazanerijama Odžaka, Brčkog, Gradačca i Srebrenika. Sveukupno je godišnje uzgajano oko 80.000 fazanskih pilića svih uzrasta. Pored zadovoljavanja vlastitih potreba fazanerije su godišnje isporučivale blizu 40.000 fazanskih pilića uzrasta od osam do 12 sedmica, svim zainteresovanim lovačkim društvima u našoj zemlji, kao i drugim destinacijama u bivšoj državi.

U tekstu „Divlja ćurka“, objavljenom u broju 71-72, u drugom retku umjesto riječi „Južna Amerika“ treba stajati „Sjeverna Amerika“.

Izvinjavam se što je došlo do lapsusa mojim nehatom. **Velid Delić**

